

Den økonomiske krisen – behov for flere tiltak

0. Norge berøres sterkt av det internasjonale tilbakeslaget

Prognosene for internasjonale konjunkturutsikter blir stadig nedjustert. Det internasjonale tilbakeslaget ser ut til å bli dypere og bredere enn tidligere antatt. Samtlige OECD-land opplever nå resesjon. Arbeidsledigheten øker raskt og vil trolig nå et tosifret nivå i mange industriland. Også norske bedrifter blir sterkt berørt. Eksportprisene har falt sterkt og gir svekket lønnsomhet og dårligere investeringsevne. Et stort flertall av bedriftene i NHOs bedriftspanel har nedjustert sine investeringsplaner og bemanningsbehov for 2009. Sysselsettingssituasjonen blir derfor mer negativ enn vi trodde ved siste årsskifte, og ledigheten vil trolig fortsette å øke også inn i 2010. Mange av bedriftene forventer at utviklingen kan snu til det bedre i 2010, men usikkerheten er større enn normalt.

Den økonomiske utviklingen blir også bremsset opp av svak innenlandsk etterspørsel, i første rekke investeringsnedgang i næringslivet og fall i boliginvesteringene. Men også forbruket av varige forbrugsgoder har falt sterkt. Den sterke rentereduksjonen har bidratt til å stabilisere situasjonen i husholdningenes økonomi. Slik er ikke situasjonen for mange bedrifter. Tall fra NHOs bedriftspanel bekrefter Norges Banks undersøkelse som viser at bankene strammer til utlånspraksisen overfor bedriftskunder. Dette bidrar til svekket investeringsevne og svakere økonomisk utvikling enn vi ellers kunne hatt.

Videre tyder undersøkelser på at det tar lang tid før den finanspolitiske tiltakspakken får virkninger. Slik det nå ligger an, får tiltakspakken først effekt på sysselsettingen mot slutten av dette året og inn i 2010. Etter NHOs mening er det derfor nødvendig å iverksette tiltak for å effektivisere prosessene for tiltaksprosjekter i kommuner og statlige virksomheter.

1. Kredittsituasjonen for næringslivet er anstrengt. Stabilisering av finansmarkedet er første jobb

Det norske finansmarkedet har vært sterkt påvirket av problemene i de internasjonale markedene. NHOs undersøkelser viser at mange bedrifter har problemer med å skaffe finansiering til drift og investeringer. Bankene stiller høyere krav til egenkapital og sikkerhet, samtidig som utlånsmarginer og gebyrer har økt. Mange norske bedrifter er kortsiktig finansiert, en god del i utenlandske finansmarkeder som nå har tørket helt inn. Dette fører til en økende kredittetterspørsel i det norske markedet. Her erfarer NHOs medlemsbedrifter at konkurransen mer og mer blir borte. Utenlandske aktører har trukket seg ut, og norske banker kan "velge og vrake" blant kundene. Det gir høye renter og mindre kredittflyt, som får negative virkninger for norsk verdiskaping og sysselsetting.

NHO har på denne bakgrunn bedt Regjeringen vurdere fire forslag, som NHO har konkretisert i brev av 13. mai 2009 med kopi til Stortingets finanskomité: øke rammene for statlig oppkjøp av obligasjoner, vurdere etablering av en ny næringsbank basert på eksisterende bankkompetanse, overlate mer av statens kontantforvaltning til ordinære banker og gi livselskapene anledning til å investere bredere.

NHO anbefaler at Stortinget ber Regjeringen vurdere disse, og eventuelle andre tiltak som kan bidra til å lette kredittsituasjonen for næringslivet, nærmere.

2. Øk investeringsviljen og styrk vekstevnen i kunnskapsøkonomien

NHOs kvartalsrapport (mai 2009) og andre tilgjengelige undersøkelser, viser at bedriftenes investeringer faller kraftig. Investeringsfallet er betydelig i alle bransjer, men størst innen industri. I det korte løp bidrar dette til redusert aktivitet i hele verdikjeden, med et betydelig fall i sysselsettingen som konsekvens. Mer dramatisk er det imidlertid at investeringsfallet på sikt svekker norske bedrifters konkurransevne og Norge som lokaliseringsland for nye bedrifter og investeringer i ny, kunnskapsintensiv næringsvirksomhet. Dermed undergraver investeringsfallet også ambisjonen om at norsk økonomi skal komme styrket ut av krisen.

NHO anbefaler derfor at Stortinget vedtar ni tiltak for å øke investeringsviljen og styrke vekstevnen til bedriftene i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett:

Tre forslag for å øke investeringsevnen gjennom skattelettelser

Skattesatsen for alminnelig inntekt, og dermed skatt på bedriftsoverskudd, er vesentlig mindre konkurransedyktig i dag enn da den ble innført ved skattereformen i 1992. Satsen er nå høyere enn gjennomsnittet av OECD-landene, og på lengre sikt bør derfor skattesatsen for alminnelig inntekt reduseres. En lempning av bedriftsbeskatningen for å stimulere til økte investeringer kan gjøres på ulike måter. NHO foreslår tre:

Forslag 1: Tilbakeføring av underskudd

NHO var positiv til Regjeringens forslag om skattefradrag ved tilbakeføring av underskudd for 2008 og 2009. Etter Stortingets vedtak ble beløpsgrensen satt til 20 millioner kroner per selskap per år. En høyere beløpsgrense ville hjelpe flere bedrifter, også de noe større. *NHO foreslår derfor at grensen heves til minst 50 millioner kroner per selskap per år.*

Forslag 2: Avsetning til konjunkturfond

Adgang til avsetning til konjunkturfond vil styrke også de bedriftene som gikk med overskudd i 2008 og fortsatt går i pluss i 2009. Slik avsetning vil bidra til at næringslivet i større grad kan utjevne resultatet over tid og unngå likviditetsbelastninger. *NHO foreslår at inntil 20 prosent av overskuddet skal kunne avsettes til et konjunkturfond.*

Forslag 3: Økte avskrivningssatser

Økte avskrivningssatser betyr redusert effektiv beskatning ved at skattegrunnlaget reduseres. Avskrivningsregler kan være avgjørende for beslutninger om å investere i Norge. NHO støtter Stortingets vedtak om adgang til ekstraordinære startavskrivninger på 10 prosent for maskingruppen for investeringer foretatt i 2009, men *NHO foreslår at ordningen i det minste utvides til å gjelde også for 2010. Den høyere avskrivningssatsen bør gjelde hele gjenstående saldo gruppe d, ikke bare anskaffelser og påkostninger i 2009.*

Det er også meget viktig at produksjonsmaskineri blir regnet som en del av saldogruppe d. Skatteetaten har gradvis innført en praksis som gjør at dette delvis blir henført til bygg- og anleggsgruppen i stedet for til maskingruppen. Denne praksisen er langt på vei særnorsk, og veier tungt ved store, kapitaltunge investeringer. Resultatet kan bli at produksjonsanlegg lokaliseres i andre land eller eventuelt ikke blir realisert. *NHO foreslår at skattemyndighetenes praksis endres ved lov.*

Utsett betalingsterminer for arbeidsgiveravgift og merverdiavgift

Utsettelse med betaling av avgift vil gi bedriftene en likviditetsfordel som koster staten lite. For bedriftene kan det bety mye fordi det gir en likviditetshjelp i en kritisk situasjon. Statens kostnader ved en slik ordning vil være lik renten for statspapirer. For statspapirer med løpetid inntil ett år er rentesatsen nå under to prosent, og for papirer opp til fem år under tre prosent. Renten for økt kassakreditt for en bedrift vil normalt være mye høyere enn dette. I mange tilfeller vil bedrifter i dagens ikke kunne få økt kassakreditt eller andre lån, fordi bankene ikke ønsker å ta slik risiko.

Fordi forslagene ikke innebærer en ettergivelse av avgift, men en lengre kredittperiode, blir de reelle kostnadene for staten relativt små. I statsbudsjettssammenheng blir det ingen endring i påløpte skatteinntekter og ikke økte utgifter, men statens renteinntekter blir litt lavere.

Forslag 4: Arbeidsgiveravgift innbetales hver annen måned. *NHO foreslår at arbeidsgiveravgiften i stedet innbetales hver sjette måned, slik at gjennomsnittlig kredittid blir tre måneder i stedet for én som i dag.* Det gir en gjennomsnittlig likviditetseffekt for næringslivet på anslagsvis 15 milliarder kroner. Dette er ikke en skattelettelse, men en forskyvning av innbetalingen. Rentekostnaden for staten vil være ca. 450 millioner kroner hvis vi regner med en rentekostnad på tre prosent. Verdien for bedriftene vil imidlertid være vesentlig større enn kostnadene for staten, siden de står overfor helt andre lånebetingelser i markedet.

Forslag 5: Utsatt innbetaling av arbeidsgiveravgift gir ingen fordel for bedrifter som ikke har arbeidsgiveravgift (tiltakssonen). Utsatte terminer for innbetaling av merverdiavgift vil imidlertid gi en likviditetseffekt også for disse bedriftene. *NHO foreslår derfor en utvidelse av terminene fra to til fire måneder.* Dette vil gi en ekstra gjennomsnittlig likviditet til næringslivet på anslagsvis 17 milliarder kroner, og en rentekostnad for staten på ca. 500 millioner kroner.

Styrking av vekstevnen i kunnskapsøkonomien

I en nedgangskonjunktur er det fornuftig politikk å styrke bedriftenes kunnskapsbaserte konkurransefortrinn. Politikken bør bidra til at norsk næringsliv kommer styrket ut av krisen. Endrede internasjonale markeder og rammebetingelser, kombinert med nye teknologier og behov betyr store muligheter for entreprenører og innovatører. Økt offentlig innsats vil kunne bidra til økt risikovilje i norsk næringsliv, og sikre en offensiv bruk av de muligheter som krisen medfører.

- Forslag 6: SkatteFUNN*
 Evalueringen av SkatteFUNN viste at ordningen fungerer godt i forhold til formålet. Stortinget har vedtatt en mindre økning i rammen fra og med 2009, etter at den har vært uendret siden ordningen ble innført. Dette var positivt. *NHO foreslår å reversere den uheldige begrensningen på timesats og antall timer for egne ansatte som ble innført 1. januar 2007. NHO foreslår videre at beløpsgrensen for egenutført FoU heves til 11 millioner kroner.*
- Forslag 7: Direkte fradragsføring av FoU-kostnader*
 FoU-kostnader er fortsatt gjenstand for dårligere skattemessig behandling enn i våre naboland. *NHO foreslår at reglene forbedres slik at det gis adgang til direkte fradragsføring.*
- Forslag 8: Øk offentlig støtteandel til næringsrettede forskningsprogrammer*
 I følge Forskningsrådet vurderer mange bedrifter å utsette eller kansellere forskningsprosjekter som følge av manglende finansiering eller generell risikoaversjon. *NHO foreslår derfor å bevilge 200 millioner kroner til å øke den offentlige støtteandelen i næringsrettede forskningsprosjekter i inneværende år.*
- Etter vårt syn kan Forskningsrådets retningslinjer for tildeling av midler fra Regjeringens tiltakspakke til BIA-programmet brukes som modell for flere næringsrettede forskningsprogrammer i Forskningsrådets regi.
- Forslag 9: Øk studenttallet ved universiteter, høyskoler og fagskoler*
 Antall søkere til høyere utdanning er økt med 12 000 i forhold til 2008. Erfaringene fra krisen på slutten av 1980-tallet med å utvide studenttallet for å motvirke arbeidsledighet blant ungdom var gjennomgående gode, og bør gjentas i dagens situasjon. Dimensjonering av enkeltstudier må ta hensyn til forventede fremtidige arbeidskraftsbehov og støtte opp under verdiskaping på lang sikt, og ikke bare reflektere søkeradferd og institusjonens egne prioriteringer. Fagskolene tilbyr kortere, yrkesrettet utdanning. Økt kapasitet her vil også virke dempende på ungdomsledigheten. *NHO foreslår at inntaket i høst ved universiteter, høyskoler og fagskoler økes med 10.000 studenter.*

3. Reverser skatteskjerpelsene for privateide bedrifter

For næringseiendom ble det i desember 2008 vedtatt store økninger i ligningsverdiene med virkning for formuesskatten. Provenyet av økningen for næringseiendom er anslått til én milliard kroner bare for 2009. Tidligere hadde man en ”sikkerhetsventil” som innebar at samlet skatt ikke skulle overstige 80 prosent av skattyterens inntekt. Den ble gradvis uthulet og helt fjernet fra 2009. Provenyvirkningen er anslått til 470 millioner for 2009.

Formuesskatt er en skatt på bedriftenes egenkapital. Den beregnes av verdien ved utgangen av foregående år, den må betales selv om avkastningen er null og selv om aksjonæren heller ikke har annen inntekt å betale med. Konsekvensen av dette er at også bedrifter som nå har underskudd eller svak inntjening, må dele ut utbytte for å finansiere aksjonærenes formuesskatt. Dette svekker bedriftenes egenkapital og likviditet.

Under alle forhold, men spesielt i en krisesituasjon, er det viktig at egenkapital i størst mulig grad tillates å bli bedriftene. Stortingets vedtak om å skjerpe egenkapitalskatten ved inngangen til krisen, motvirker effekten av andre krisetiltak. *NHO mener at det i den nåværende situasjonen ikke er forsvarlig å gjennomføre de skatteskjerpelser som ble vedtatt i desember 2008. Disse må reverseres, eller i det minste utsettes.*

Tidligere har NHO foreslått at formuesskatt på kapital som virker i bedriften, såkalt arbeidende kapital, bør fjernes, men formuesskatten vil fortsatt opprettholdes for personlige formuesverdier som private bankkonti, bolig, fritidsbolig, lystbåt, kunst mv., slik at fordelingshensyn vil kunne ivaretas. Dette er fortsatt NHOs syn.

4. Bedre effekt av tiltakspakkene og tiltak på arbeidsmarkedet

Økte bevilgninger til bygge- og anleggsprosjekter i kommunal og statlig sektor utgjør en stor del av krisetiltakene Regjeringen har iverksatt. Denne satsingen vil trygge mange arbeidsplasser, men NHO er kjent med flere spørreundersøkelser som tyder på at det vil ta tid før Regjeringens tiltakspakke får effekt på disse områdene. En av de største hindringene for å få rask effekt av tiltaksmidlene er at kommunene ikke har god nok saksbehandlingskapasitet i forhold til saker som krever plan- og byggesaksbehandling.

Forslag 1: Tiltak for raskere byggesaksbehandling

Mange kommuner sliter med svært lang saksbehandlingstid i byggesaker, noe som gjør det vanskelig å øke aktivitetsnivået i bygge- og anleggssektoren. *NHO foreslår derfor følgende konkrete tiltak for raskere byggesaksbehandling:*

- Kommunene tilføres midler for å dekke inn kjøp av private konsulent-tjenester innen byggesaksbehandling.
- Kommunene må vurdere hvilke typer vedtak som kan delegeres til administrasjonen for å få avklaringer på et så lavt nivå som mulig.
- Kommunene må i størst mulig grad anvende regelverket for hasteprosedyre der dette er mulig.

Forslag 2: Fem tiltak for mer effektiv samferdselsplanlegging

NHO foreslår at det gjennomføres fem konkrete tiltak som vil gi økt plankapasitet og raskere planprosess i fremtidige samferdselsprosjekter:

- Prosjekter over 500 millioner kroner må i dag godkjennes av Finansdepartementet. Denne grensen bør heves til 1,5 milliarder kroner.
- De nasjonale infrastrukturmyndighetene må få økt ansvar til å utarbeide planer for nasjonale anlegg, basert på nye rikspolitiske retningslinjer. Kommunenes rolle må innskrenkes til formell godkjenning for å unngå forsinkende lokale og regionale planprosesser.
- Stortinget må vedta en handlingsplan med nødvendige tiltak og fremdrift i planleggingen av de enkelte prosjekter i Nasjonal Transportplan. Tiltakene i de fire første årene av NTP-perioden må prioriteres og fremdriften må bli forpliktende. Kommunene må gis

anledning til å spille inn lokale forslag til etatene før planleggingen er kommet for langt.

- Det må settes overordnede krav om effektivitet og innovasjon ved prosjekter ved entreprisemodeller. Mest mulig av detaljprosjekteringen må settes bort til utførende entreprenør.
- Det må åpnes for prosjektfinansiering og flerårig budsjettering slik at lange veistrekninger kan ferdiggjøres i én entreprise. Dagens fortolkning av økonomireglementet i staten hindrer forutsigbar og kostnadseffektiv livsløpsbudsjettering.

Forslag 3: Øk tilskuddet til bedrifter som tar inn lærlinger

Tidligere i år ble det vedtatt en økning på 4.800 kroner per lærling til lærebedriftene. Dette er ikke tilstrekkelig til å opprettholde lærlingtallet i den svært usikre situasjonen bedriftene nå er i. Dersom antallet lærlingkontrakter blir drastisk redusert, vil det føre til at fylkeskommunene må opprette et stort antall klasser i videregående skole. Kostnadene forbundet med dette vil ligge minst på samme nivå som en solid økning av tilskuddet. *NHO foreslår derfor at tilskuddet økes med ytterligere 10.000 kroner. I tillegg bør det vurderes egne stimuleringsiltak for nye lærlingkontrakter.*

Forslag 4: Flere tiltaksplasser

Arbeidsmarkedstiltak spiller en viktig rolle for å holde ledige i aktivitet og komme raskt tilbake i arbeid. Det har allerede blitt bevilget 650 millioner for å øke arbeidsmarkedstiltakene med 6.000 plasser i gjennomsnitt for 2009. Antall ledige har fortsatt å stige kraftig de siste månedene. Prognosene for ledigheten fremover har også blitt oppjustert. *NHO foreslår derfor at antall tiltaksplasser må økes ytterligere for å møte veksten i ledigheten, slik at forholdet mellom helt ledige og personer på tiltak blir det samme som det var i 2008. Dette tilsvarer ytterligere 2.000 til 3.000 plasser (avhengig av ledighetsutviklingen) i gjennomsnitt for 2009.*

Forslag 5: NHO foreslår at ledig kapasitet hos bemanningsbedrifter utnyttes ved at NAV kjøper tjenester av disse. Nye tall fra NHO Service viser at aktiviteten i bemanningsbransjen sank med nesten 30 prosent i første kvartal i år sammenlignet med fjerde kvartal i fjor. Nedgangen i aktiviteten hos bemanningsbedriftene står i kontrast til det økte presset på NAV de siste månedene. Disse bedriftene har høy kompetanse innenfor arbeidsformidling, og kan bidra til at ledige raskere kommer over i nytt arbeid. Kompetansen kan også utnyttes ved at de kan gis oppgaver som leverandører av arbeidsmarkedstiltak.

5. Kommentar til Ot.prp. nr. 95 (2008-2009)

Finansdepartementet hevder at forslaget omtalt i Ot.prp. nr. 95, kapitel 7, om nekting av fradrag (kredit) for utenlandsk skatt, allerede er gjeldende rett. Etter NHOs oppfatning er dette tvilsomt, hvilket også ble påpekt av flere av høringsinstansene før forslaget ble fremmet. Det er positivt med en avklaring og lovpresisering, men dette burde vært gjort ved innføringen av treprosentregelen. En lovendring nå bør derfor ikke vedtas med tilbakevirkende kraft.